

КРИТЕРИЯТ

Имаме интерактивна лекция: „Как бихте постъпили, ако... Оцеляване в екстремни ситуации.” Седим петдесетина души в полутъмната амфитеатрална аудитория и слушаме лекцията, но лекторът не се вижда – само гласът му звучи по високоговорителя. Аз съм вдясно до пътеката. В залата влиза някакъв тип, облечен в черни дрехи, слабичък, чернокос, държи в ръцете си коса и гледа очаквателно към нас.

Отново се чува гласът на лектора по високоговорителя: „Как бихте постъпили, ако манияк влезе в залата и започне с косата да сече хората наред?”

И онзи наистина замахва с косата и порязва по ръката един от слушателите на първите редици. Скачам от мястото си и викам: „Какво правиш? Ще убиеш човека!” „Това е мисията ми – отвръща той. – Трябва да унищожа почти всички хора на Земята”. „Почти всички? А кои ще пощадиш?” – питам. „Онези, които вие смятате за луди. Истината е, че точно те са нормалните и трябва да живеят, а всички останали ще умрат.” „В тази зала има ли човек, когото да пощадиш?” Той замръзва за миг, сякаш се ослушва. „Не, няма. Те са съвсем малко – само един на хиляда души.” Мъжът замахва с косата и втори човек пада окървавен.

Този тип е луд и наистина убива хората – това не е просто лекция за оцеляване! Всички в залата крещат ужасени, някои се втурват към вратите, но те се оказват заключени. Вкарали са ни капан!

Тогава вдясно по пътеката виждам противопожарна ниша. Чупя стъклото, грабвам брадвата и се обръщам към онзи тип с косата, защото път назад няма. Той ми се усмихва зловещо и посяга да ме посече. Успявам да отбия удара му с брадвата. Тогава я вдигам, тя се движи много бавно, като на забавен кадър, и също така бавно се насочва към главата му. Тази остра брадва след такъв удар би трябвало да я разреже, но тя отскача и прави само плитка некървяща резка, която разколебава нападателя. Надигам отново брадвата, но мъжът отпуска косата и ме поглежда умолително. В миг ме обзема жал и свалям брадвата.

Сцената внезапно прекъсва, лампите светват и чувам гласа на лектора: – „И вие щяхте да убиеете човека, за да се спасите? С какво сте по-добър от него” „По добър ли? – питам. – Защо трябва да съм по-добър? Спасявам живота си.” „Но той пък иска да спаси лудите, защото според него те са нормалните хора на планетата. За себе си той е прав.” „За себе си може би, но за мене – не. Болшинството решава кои са луди и кои – не.” „Ами ако лудите на земята бяха повече от нормалните?” – пита гласът. Мълча.

„Представете си друга ситуация – продължава лекторът: – Умирате от глад някъде на пусто място и тогава се появява животно, с което можете да се нахраните. Кое бихте предпочели да бъде то?” „Заек” – отвръщам без колебание. „А защо не куче? Кучетата били много вкусни, твърдят азиатците.” „Не, не искам куче, защото кучето е интелигентно, а заекът – не.” „Това значи ли, че всички тревопасни са ниско интелигентни, а месоядните – умни?” „Замислям се. „Така е май. С изключение на коня... и слона.” „Значи при никакви обстоятелства не бихте убили куче, дори и да умирате от глад?” „Зависи – отвръщам, – ако кучето ме нападне и иска да ме убие, вероятно ще го направя, но ако е приятелски настроено, едва ли, още повече, ако ми е стар приятел.” „Значи вие считате интелигентността за критерий. Защо тогава убихте човека?” „Защото

ме нападна. Човекът е най-опасното животно. Критерий е не интелигентността, а дружелюбността, приятелството. Понякога животното е по-добър приятел от човека.”

В този миг се озовавам в есенна гора с нападала шума по земята и виждам на метър от мен малко, странно животно, подобно на костенурка, състоящо се само от глава и око. Окоето му е голямо, красиво и има изписана дебела червена вежда. Прилича на нелепа играчка, но е живо. Започва да се кикоти с тънко гласче и да примигва игриво с окоето си. Макар да ми прилича на неземно създание, не се плаша, а го гледам с интерес. Вероятно, за да ми покаже дружелюбието си, то започва да се търкаля по гръб и постепенно се превръща в... кукла. Съвсем гола кукла, като новородено! То е безполово, защото между краката си няма нищо. Щом успява да ме разсмее, то отново се превръща в костенурка или по-точно в голяма калинка с око.

Решавам да го погалия по корубата. Животното изведнъж подскача и ми захапва пръста. Докато стоя смяян, то започва бавно да го поглъща и вече достига дланта ми. Измъквам потресен пръста си и без колебание смачквам с крак животното. Не изпитвам жал, а отвращение.

„Значи не дружелюбието и приятелството е критерият за толерантност?” – чувам отново гласа на лектора. „Това зверче беше много коварно – обяснявам. – Уж се държеше приятелски, а щом докопа пръста ми...” „Е, тогава? Какъв е критерият дали да убиеш едно същество, или не?”

Замислям се. „Май че агресивността – отвръщам. – Напада ли те, нападни и ти. Убий го, ако трябва!”

Озовавам се в двора на пристанището, където работих като лекар преди време. Както вървя из района, не щеш ли, виждам на земята... златно синджирче. След няколко крачки... златно украшение! Докато вървя към здравната служба, намирам половин джоб златни неща. Връщам се в кабинета си, и ми се обаждат, че някаква началничка ще ми идва на проверка. Началничката е млада жена и не е грозна. Вижда оставените златни украшения на бюрото и иска да ги има. Подарявам ѝ едно, но другите, казвам, ще трябва да предам в музея на пристанището. Обяснявам ѝ къде съм ги намерил и тя иска да видим дали няма още. Отиваме, обикаляме дълго, но нищо не намираме. Влизаме с колежката в кабинета ми и сме толкова уморени от обикалянето, че полягаме на леглото и се завиваме с едно войнишко одеало.

Неусетно съм заспал, когато усещам, че на стола до леглото има някой. Отварям едва-едва клепачи и виждам уредника на музея. До него са седнали на столове двама униформени милиционери или военни с очила и строги физиономии. Единият вади тефтер и се кани да пише нещо. Затварям отново очи и се правя на заспал. Златните неща съм скрил на сигурно място – на дъното на кошчето за отпадъци (кърпави марли и бинтове) и едва ли ще им дойде на ум да търсят там. Никой не знае къде са... освен колежката. Тя обаче спи до мене, покрита през глава с одеалото, а те не знаят, че е тук.

Както съм затворил очи, усещам нещо хладно по лицето си и се надигам. Виждам едно златно синджирче, което уредникът на музея плъзга по бузата ми. „Откъде взе туй нещо?” – пита той ехидно и аз изведнъж схващам, че кроткият и незабележим музеен уредник всъщност е... ченге. „Не знам – отвръщам, – за пръв път го виждам.” Тогава той вади второ украшение и го показва пред очите ми – и това ли не си виждал, и това, и това? Двамата униформени ме гледат намръщено през очилата си. Нищо добро не ме очаква. Как ли са разбрали и как са открили украшенията? Никаква представа нямам, но все пак как ще докажат, че аз съм ги скрил в кошчето?

Тогава усещам под одеялото движение – колежката до мене се събужда. „Ще я усетят!“ – минава ми през ума, защото те и не подозират, че под одеялото има жена.

Уредникът накланя глава към мене и започва да ме увещава с гласа на лектора: „Виж какво, ще си замълчим и ще се направим, че нищо не сме видели срещу едно условие“. Какво условие, питам с надежда, защото разбирам, че яко съм загазил. „Да ни сътрудничиш.“ „Да стана доносник!“ Това винаги ми се е струвало много гадно, ето защо отказвам. „Не можете да докажете, че аз съм ги намерил тези неща – не сте ги открили в джоба ми.“ Те се смълчават. Тогава уредникът вади ново украшение и го разклаща пред очите ми. „И това ли не ти е известно?“ Изтръпвам, защото то е онова, което бях подарил на колежката. Как са го открили? Мълча и напрегнато мисля какво да отговоря. Мисля си, на колко ще ме осъдят за това, че съм намерил златни предмети и не съм ги предал на властите? Сигурно на няколко години. Е, още съм млад, ще ги излежа... „Не искам да ви сътруднича! – отвърщам твърдо. – Осъдете ме, ще си излежа наказанието и пак ще изляза. Но не искам да ви сътруднича.“

Тогава колежката до мен се надига изпод одеялото и съвсем не изглежда изненадана, нито пък чувства неудобство, защото се усмихва някак злорадо и показва в шепата останалите златни неща, които бях скрил. В миг проумявам, че цялата работа е била скроена, и че златните предмети са били умишлено подхвърлени отвън.

Мълча и се чудя какво да правя. Да скоча от леглото и да хукна да бягам? Ще ме застрелят още в стаята – и двамата униформени са въоръжени. Особено съм поразен от двойственото поведение на колежката, която ме гледа, както котката – мишка.

Внезапно се сещам се, че всичко това е само лекция, макар и интерактивна, хващам „колежката“ за шията и започвам да я душа. „Недей, какво правиш!“ – викат ми и ме дърпат за ръцете. „Коварството и подлостта – крещя – е критерият, който търсим! Предателството и продажността!...“

В този миг светлината в залата светва. Оглеждам се.

Жена ми е запалила лампата в спалнята.

2010 г. Бургас